

בגדר דין תשלומי מיטב

א. תלמוד בבלי בבא קמא ו:

לשלם תשלומי נזק. ת"ר: מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם - מיטב שדהו של נזיק ומיטב כרמו של נזיק, דברי רבי ישמעאל; ר' עקיבא אומר: לא בא הכתוב אלא לגבות לנוזקין מן העידית, וק"ו להקדש. ור' ישמעאל, אכל שמינה משלם שמינה, אכל כחושה משלם שמינה? וכו' אלא אמר רב אחא בר יעקב: הכא במאי עסקינן - כגון שהיתה עידית דניזק כזיבורית דמזיק, ובהא פליגי, רבי ישמעאל סבר: בדניזק שיימינן, ורבי עקיבא סבר: בדמזיק שיימינן. מ"ט דרבי ישמעאל? נאמר שדה למטה ונאמר שדה למעלה, מה שדה האמור למעלה דניזק, אף שדה האמור למטה דניזק. ורבי עקיבא? מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם דהאיך דקא משלם. ורבי ישמעאל? אהני גזרה שוה ואהני קרא, אהני גזרה שוה - כדקאמינא, אהני קרא - כגון דאית ליה למזיק עידית וזיבורית ועידית דניזק, וזיבורית דמזיק לא שויה כעידית דניזק, דמשלם ליה ממיטב דידיה, דלא מצי אמר ליה תא את גבי מזיבורית, אלא גבי ממיטב.

ב. תוספות שם

כגון שהיתה עידית דניזק כזיבורית דמזיק - ואיפכא לא מצי למימר דכ"ע מודו דאין משלם אלא עידית שיש לו ואין צריך לקנות כדאמרינן לקמן (ד' ז'): אין לו אלא זיבורית כולם גובין מן הזיבורית ומיהו אי בשל עולם הן שמין המ"ל כגון זיבורית דמזיק כעידית דעלמא דלר' עקיבא גובין מן הזיבורית ולר' ישמעאל יהיב ליה מעידית דניזק ואפילו למ"ד בשל הן שמין המ"ל דלית ליה למזיק כעידית דניזק דלמ"ד כסף או מיטב ישלם כסף לרבי ישמעאל ולר' עקיבא לא ישלם אלא ממיטב שלו.

ג. מהרש"א שם

בד"ה כגון שהיתה עידית כו' דלית ליה למזיק כעידית דניזק כו' ישלם כסף לר"י כו' עכ"ל ולא אמרי' בהא נמי אהני קרא לר"י כיון דלא הוי לטובת הנזיק וק"ל:

ד. רא"ש שם

ואסיקנא דבהא פליגי דרבי ישמעאל סבר בדניזק שיימינן ואם היתה עידית דניזק כזיבורית דמזיק יהיב ליה זיבורית ור"ע סבר בדמזיק שיימינן ויהיב ליה עידית [דידיה] וק"ל הלכה כר"ע מחבירו אהני קרא דאי אית ליה למזיק עידית זיבורית זיבורית דידיה לא שויה כעידית דניזק משלם ליה ממיטב ואי אית ליה למזיק עידית ובינונית זיבורית ולא שויה זיבורית דמזיק כעידית דניזק ובינונית שויה טפי מעידית [דניזק] אית דאמרי דיהיב ליה בינונית ומדקדק מדשבק גמרא בינונית אלמא אי הויה ליה בינונית דשויה טפי מעידית דניזק יהיב ליה בינונית ואית דאמרי אפ"ה יהיב ליה עידית ודבריהם נראה לי דאהני ג"ש ואהני קרא תרוייהו לשלם ממיטב. אהני גזירה שוה לשלם לו מזיבורית דמזיק כשהיא עידית דניזק ואהני קרא כשאינו כמיטב דניזק לשלם ממיטב דמזיק דלעולם בעינן מיטב או דמזיק או דניזק והאי דנקט עידית זיבורית ושבק בינונית משום דלא הזכיר אלא הנהך דמשתלמין מהם מעיקרא מזיבורית דמזיק והשתא מעידית ולעולם אפילו אי אית ליה גם בינונית ישלם ממיטב שלו:

ה. שיטה מקובצת בבא קמא ז:

ואין להקשות למעלה בגמרא למה הוצרך לומר אהני קרא וכו' לימא כגון דלית ליה לניזק. וי"ל דנראה לו דמיטב שדהו משמע דבא למעוטי אפילו במקום דאית ליה. וקשה והא לרבי ישמעאל אמרינן לעיל דאהני קרא אם זיבורית דמזיק אינו שוה כל כך כעידית דניזק שיתן מיטב דידיה דעל זה שייך שפיר למיבעי בשלו או בשל עולם או אם אין לניזק כלום היה יכול לשאול. ואומר הר"י ז"ל שהפירוש כן אליבא דרבי ישמעאל לא תיבעי לך במאי דפליג אדרבי עקיבא אבל במה שסובר דאהני קרא רבי ישמעאל ורבי עקיבא שוין כי לא אשכחן שפליגי בזה ולהכי שואל לרבי עקיבא כי אם הוא סובר בשלו או בשל עולם גם רבי ישמעאל סובר כן. ע"כ.

ו. חדושי הריטב"א גיטין מט.

ואהני קרא דאי אית ליה למזיק עידית וזיבורית [וזיבורית] דידיה לא שויה כעידית דניזק [ד]משלם ליה ממיטב. פי' מאחר דאי אפשר לקיים עידית דניזק משלם עידית דמזיק, ומיהו אי אית ליה למזיק בינונית דשויה טפי מעידית דניזק, בכי הא ודאי יהיב ליה בינונית, דהא מקיים ביה שפיר עידית דניזק כיון דשויה טפי, ושלא כמקצת רבוותא דסברי דדוקא היכא דשויה כעידית דניזק, אבל היכא דשויה טפי לא, אלא עידית דמזיק משלם, דמיטב דניזק או מיטב דמזיק אית ליה לשלומי, ולא נהירא דאי שויה טפי [נמי] משלם עידית דניזק.

ז. תלמוד בבלי בבא קמא ז:

בעא מיניה רב שמואל בר אבא מאקרוניא מרבי אבא: כשהן שמין, בשלו הן שמין או בשל עולם הן שמין? אליבא דרבי ישמעאל לא תבעי לך, דאמר בדניזק שיימינן, כי תבעי לך - אליבא דרבי עקיבא, דאמר בדמזיק שיימינן, מאי? מיטב שדהו אמר רחמנא למעוטי דניזק, או דלמא למעוטי דעלמא נמי? וכו'

ח. מהרש"א שם

תוס' בד"ה אליבא דר"י לא תבעי כו' כיון דיליף מג"ש כו' עכ"ל מיהו אליבא דר"י נמי ה"מ למיבעי היכא דאהני קרא ואפשר דפשיטא ליה לתלמודא לר"י דמצי יהיב ליה מעידית דעלמא כיון דיהיב ליה טפי מעידית דניזק דהא אי ה"ל זיבורית כעידית דניזק ה"מ יהיב ליה ודו"ק:

ט. חדושי הרשב"א בבא קמא ו:

כגון שהיתה עידית דניזק כזיבורית דמזיק ור"י להקל ור"ע להחמיר. ותמיה לי דהא ר"ע לא בא הכתוב קאמר דמשמע דר"ע להקל קאתי, וניחא לי דר"י נמי מחמיר בתשלומי מה שהזיק ואף על פי שאכל שחת אין אומרים נראה כמה היתה שוה וכמה היא יפה עכשיו אלא משלם כמשוייר שבה כלומר כהאיך דסליק לקמיה וכדאמר אביי בפרק הכונס (נ"ט א') גבי כיצד משלמת, ובהא ר"י להחמיר וכו' יוסי הגלילי דהתם ור"ע סבר להקל כחכמים דאמרו שמין כמה היתה שוה וכמה היא יפה ועל זה פליג ר"ע ואמר לא בא הכתוב.

ניזק שרצה ליטול בבינונית או בזיבורית כגון שהיה בינונית או הזיבורית של מזיק סמוכה לשדהו נוטל וכשער של עכשו שהוא שעת הזול שהרי תורה זכתהו במיטב ומה שרוצה בו הוא הוא המיטב ואפילו לא היה הוא רוצה למכרו נוטלו על כרחו שאם לא כן הורעת כחן של נזקין דרחמנא זכי ליה מיטב למעליותא דידיה

טו. רא"ש שם

ונראה לי דוקא כדאמר ליה אי בעית למשקל בינונית וזיבורית כיוקרא דלקמי' יהיבנא לך דכיון דגלי דעתיה לתתה לו אם ירצה לקחת כיוקרא דלקמי' צריך ליתנה לו כזולא דהשתא כיון דאפילו עידיית צריך ליתן לו כזולא דהשתא כ"ש בינונית כיון שאין בדעתו לעכב לעצמו שהרי אם ירצה ליקחנה כיוקרא דלקמי' יתנה לו אבל אם אמר קרקע זו חביבה עלי ואיני רוצה ליתנה לך כלל לא כייפינן ליה שהרי כל מה שמוטל עליו לפרוע בין לנזקין בין לב"ח בין לכתובת אשה יפרע לפי דעתו ולא לפי דעת הגובה כגון אם יש לו כמה קרקעות שכולן עידיית יתן לו איזה קרקע שירצה ולא יכול לומר לו בקרקע זו אני חפץ וכו'

טז. הגהות אשר"י שם

אבל התוספות וכן בא"ז וכן מהרי"ח לא חלקו בזה אלא לעולם יגבה מזיק מבינונית אם ירצה וכן ב"ח מזיבורית:

יז. רבינו חננאל שם

רמי ליה אביי לרבא לר' עקיבא דקתני מיטב שדהו של מזיק והתניא כסף ישיב לבעליו לרבות שוה כסף פי' ישיב כל מה שמשלם המזיק שוה היא דבדידיה תלה רחמנא דכתיב ישיב. ופריק אם בא המזיק לשלם מעצמו כל מה שירצה משלם ואם דוחה מלשלם וב"ד גובין ומוציאין ממנו אין גובין אלא מיטב. וכו'

יח. תלמוד בבלי בבא קמא ב.

מתני'. ארבעה אבות נזיקין: השור, והבור, והמבעה, וההבער. לא הרי השור כהרי המבעה, ולא הרי המבעה כהרי השור. ולא זה וזה שיש בהן רוח חיים, כהרי האש שאין בו רוח חיים. ולא זה וזה שדרכן לילך ולהזיק, כהרי הבור שאין דרכו לילך ולהזיק. הצד השוה שבהן - שדרכן להזיק ושמירתן עליך. וכשהזיק, חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ.

יט. רמב"ם הלכות נזקי ממון פרק ח הלכה י

כשבית דין נזקקין לגבות הניזק מנכסי המזיק גובין מן המטלטלין תחלה, אם לא היו לו מטלטלין כלל או שלא היו המטלטלין כנגד כל הנזק גובין השאר מן הקרקע מן היפה שבנכסי המזיק, וכל זמן שימצאו מטלטלין אפילו סובין אין נזקקין לקרקע.

כ. רמב"ם הלכות מלוה ולוה פרק יט הלכה א

כשירדין בית דין לנכסי הלוה לגבות מהן לא יגבו לבעל חוב אלא מן הבינונית שבקרקעותיו, ודין תורה שישגבה בעל חוב מן הזיבורית שנאמר בחוץ תעמוד והאיש אשר אתה נושה בו יוציא וגו' מה דרכו של אדם להוציא פחות שבכליו אבל תקנו חכמים בבינוניות כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין, במה דברים אמורים בבא ליפרע מן הלוה עצמו אבל הבא ליפרע מן היורשין בין קטנים בין גדולים לא יפרע אלא מן הזיבורית.

הכא במאי עסקינן כגון שהיתה עידיית דניזק כזיבורית דמזיק - ולרבי ישמעאל נמי אין שמין אכילת ערוגה אלא לפי מה שהיתה אם שמינה שמינה אם כחושה כחושה ולאחר שנישומה בבית דין ואמר אין לי מעות לפרועו יטול קרקע בדמי מעות נזקו ובא להגבותו מזיבורית שלו והיא טובה כעידית של ניזק והלה אומר מעידית שלך הגביני לפי דמי נזקי שכן אמרה תורה מיטב שדהו וגו'. רבי ישמעאל סבר בדניזק שיימינן - ומיטב שאמרה תורה שאם בא להגבותו קרקע גרוע מעידיתו של ניזק ויש לו להגבותו ערוגה במיטב של ניזק על כרחו יגבהו ממיטב אבל טובה מעידיתו של ניזק אין לנו לכופף את המזיק לפרוע ואפילו יש לו. וכו' רבי עקיבא - שדהו ישלם כתיב במשלם הכתוב מדבר דהיינו מזיק והכי קאמר ר"ע לא בא הכתוב להקל על המזיק להפטר בזיבורית שלו אם היא כעידית של ניזק אלא להגבות לניזקין מן העידית של מזיק.

יא. תלמוד בבלי בבא קמא ז.

רמי ליה אביי לרבא, כתיב: מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם, מיטב אין, מידי אחרינא לא, והתניא: ישיב - לרבות שוה כסף ואפילו סובין! וכו' לא צריכא, דביומי ניסן יקרא ארעתא וביומי תשרי זל ארעתא, דכ"ע נטרי עד ניסן ומזבני, והאי הואיל ואצטריכא ליה זווי זבין כדהשתא, עד פלגא אורחיה למיזל, טפי לאו אורחיה למיזל; והכא נמי גבי נזקין, דיניה בעידית, ואי א"ל איהו: הב לי בינונית טפי פורתא, א"ל: אי שקלת כדינך שקול כדהשתא, ואי לא - שקיל כיוקרא דלקמיה.

יב. רש"י שם

ואי א"ל - ניזק הב לי מבינונית כדהשתא טפי פורתא ממאי דבעית למיתב לי בעידית לא מצי למכפייה אלא א"ל מזיק אי שקלת בעידית כי דינך שקול כי השתא ואי לא שקול מבינונית כיוקרא דלקמיה ולהכי אתי ישיב לרבות סובין דאי בעי למשקל ניזק סובין כגון שיש לו קרקע סמוך לאותה בינונית של מזיק וניחא ליה בה שקיל לה כיוקרא דלקמיה דהא שוה כסף הוא בניסן ולהכי איצטריך לאביי לאוקמא בהכי כדאמרן דסופה לייקר בניסן משום דאי אין סופה לייקר קרא למאי אתא פשיטא דאי בעי ניזק למישקל סובין שקיל בע"כ של מזיק שאפילו בעידית יפה כחו כל שכן בבינונית אלא להכי אתא קרא למימר דישיב לו שוה כסף כיוקרא דלקמיה.

יג. תוספות רבינו פרץ שם

הכא נמי גבי נזיקין וכו' ואי לא. פי' [כיון] שאתה רוצה למשקל ממה שאין דינך (ל)שקול כיוקרא דלקמיה. ופירש"י דה"ק קרא ישיב לרבות שוה כסף אפילו סובין, כלומר שאם הניזק רוצה לגבות סובין דהיינו זיבורית או בינונית שהוא סובין לגבי עדיית ישלם לו המזיק לפי [מה] שהם שוים כסף לקמן בניסן דאז יקרו ארעתא, מיהו ק"ק לישנא דאפילו סובין דאדרבה דוקא כשבא ליפרע מסובין אז אמרינן הכי כדפ', ושמא הו"מ למפרך מניה אלא עדיפא מניה קפריך. ואר"י שיחי' פירש דה"ק ישיב לרבות שישלם לו שוה כסף דהיינו כיוקרא דלקמיה אם הניזק אינו רוצה לפרוע מן העדיית כדינו ואפי' סובין, כלומר לא מיבעיא אם בא ליפרע מבינונית דמשלם כיוקרא דלקמיה, אלא אפילו אם בא ליפרע מסובין.